

Näin Sveitsissä kerrottiin jatkosodasta

Miltä sotaan joutunut ja siitä selvinnyt Suomi näytti ulkopuolisin silmin 1940-luvulla? Siihen on tarjolla kiinnostava vastaus professori Seikko Eskolan kirjassa, *Demokratia diktaattorien varjossa*, Suomen vaikea 1940-luku eurooppalaisin silmin.

Historiakirjojen lisäksi evakkolapset tuntevat sodan omista kokemuksistaan ja perheen sekä suvun kertomuksista. Nyt tätä näkökulmaa voi täydentää lukemalla, millaisen kuvan tapahtumista välitti yksi maailman parhaita lehtiä, Sveitsissä ilmestyvä saksankielinen *Neue Zürcher Zeitung*. Lehden Suomen kirjeenvaihtajana toimi sotavuosina tohtori Max Mehlem, jonka vaimo oli suomenruotsalainen.

Tampereen yliopistossa historian professorina työskennellyt Eskola ryhtyi tutkimaan sveitsiläislehden Suomesta antamaa kuvaa jo 30 vuotta sitten.

Silloin Suomessa kiisteltiin maan joutumisesta jatkosotaan. Sveitsissä stipendiaattina vierailut Eskola päät selvittää, mitä NZZ kertoi samasta asiasta.

Sodanaikaisiin lehtiin tutustuminen paljasti, miten sveitsiläislehti oli kirjoittanut paljon ja vielä asiantuntevasti Suomen tapahtumista koko 1940-luvun. Niinpä Eskola jätti julkaisematta pelkkää jatkosotaan joutumista koskeneen tutkimuksen NZZ:n sisällöstä, koska halusi tehdä laajemman arvion lehden Suomesta välittämästä kuvasta.

Muut työt viivyttivät sveitsiläislehteen paneutumista, mutta pari vuotta sitten Eskola uppoutui uudelleen NZZ:n Suomen uutisiin. Sveitsi onnistui pysyttelemään toisen maailmansodan ulkopuolella. Suomen talvisota herätti maassa suurta kiinnostusta, sillä tapahtumat osoittivat, miten pienellä maallakin oli mahdollisuuksia suurvaltaa vastaan.

Jatkosodassa asetelma oli toinen, koska Suomi taisteli Saksan rinnalla. Nähtiinkö Suomen taistelu vaikutusvaltaisessa sveitsiläisessä laatulehdessä puolustusotana kuten Suomi tilannetta kuvasi vai pidettiinkö Suomea Hitlerin liittolaisena? Pakkotilanteessa ei ollut muuta mahdollisuutta kuin orientoitua Saksaan, muotoili Mehlem NZZ:n sivuilla. Lisäksi hän totesi muissa jutuissaan, kuinka Suomen poliittiseen suuntautumiseen vaikuttaa kaksi tekijää: maan turvaaminen venäläisten hyökkäystä vastaan ja elintarvikehuollon varmistaminen.

Kun keväällä 1943 ruvettiin puhumaan erillisrauhasta, Mehlem määritteli Suomen paikan täsmällisesti. Suomen kohtalo riippuu oleellisesti neuvostohallituksen tarkoituksista, koska länsivallat eivät halua riskeerata suhteitaan Moskovaan. Suomi on jokseenkin eristettynä Saksan ja Neuvostoliiton erisuuntaisessa paineessa.

Myöhemminkään NZZ ei syytä Suomea sodan aloittamisesta vaan lähtee siitä, että sotaretken syy oli venäläisten hyökkäyksessä talvisodassa. Oliko kesän 1944 puna-armeijan hyökkäys yllätys? Siihenkin Esko kirja tarjoaa valaisevan aikalaistodistuksen. Ainakaan sveitsiläislehteä se ei yllättänyt.

Jo maaliskuussa lehdessä oli Moskovassa toimivan uutistoimiston välittämä tieto, jonka mukaan venäläiset lyhyen ajan sisällä valmistautuivat offensiiviin Suomeen. Toukokuun 30. päivänä NZZ:n Tukholman

kirjeenvaihtaja kertoi jutussaan, että Pravdassa (Neuvostoliiton päälehti) odotetaan operaation Suomea kohtaan alkavan. Se alkoikin runsaan viikon päästä, yhdeksäs kesäkuuta.

Syksyllä 1944 NZZ julkaisi laajan artikkelin, jossa Suomen motiiviksi jatko-sodan aloittamisessa todettiin "oikeutettu katkeruus" talvisodan hyökkäyksestä ja toive "pakkorauhan" tarkistamisesta. Sodan aloittamista ei tuomittu vaan Suomen ratkaisuja ymmärrettiin. Myöhemmin samana syksynä NZZ kertoi Suomen juutalaisten seurakuntien keskusneuvoston lausunnosta juutalaisten kohtelusta sotavuosien Suomessa. Siinä todettiin, miten juutalaiseen uskontunnustukseen kuuluvat olivat täysin yhdenvertaisia muiden suomalaisten kanssa, vaikka Suomi taisteli Saksan rinnalla. Lisäksi lehden jutussa sanottiin, ettei antisemitismillä ole koskaan ollut Suomessa samaa merkitystä kuin Ruotsissa.

NZZ ei unohtanut Suomea sodan jälkeenkään. Lehden toimittajien artikkelit todistavat jälleenrakentamisen hämmästyttävästä vauhdista jo 1940-luvun lopulla. Lisäksi Mehlem selvittää sveitsiläislehden kansainväliselle lukijakunnalle Korean sodan kiristämässä maailmantilanteessa vuoden 1950 lopussa, miten Suomi on onnistunut säilymään rautaesiripun samalla puolella kuin Sveitsi.

Suomalainen sotahistorian tulkinta on korostanut itseruoskintaa ja Suomen syyllisyyttä kaikkeen mahdolliseen. Kirja Demokratiasta diktaattorien varjossa näyttää, miten riippumaton tarkkailija näkee pakkorakoon joutuneen Suomen toimet eikä väritys ole suinkaan pelkkää mustaa.

Eskolan kirja sai P.E. Svinhufvudin muistosäätiön kirjallisuuspalkinnon. Se annettiin oikealle teokselle, joka tarjoaa uutta näkökulmaa ja tietoa Suomen historiasta.

Anne Kuorsalo

Seikko Eskola: Demokrati Diktaattorien varjossa, Suomen vaikea 1940-luku eurooppalaisin silmin. Atena 2014.